

ОТГОВОРНИ И РЕГУЛАТИВНИ ОРГАНИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО МЕДИЦИНСКО ОБРАЗОВАНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Видин Кирков, Ралица Златанова-Великова, Александрина Воденичарова

RESPONSIBLE AND REGULATORY ORGANS FOR PROVIDING QUALITY IN MEDICAL EDUCATION IN BULGARIA

Vidin Kirkov, Ralitsa Zlatanova-Velikova, Alexandrina Vodenicharova

Резюме: Висшето медицинско образование ангажира, освен голям обществен интерес и доста обществени ресурси за издръжката и обучението на бъдещите медицински кадри и поради тази причина, държавните институции трябва да гарантират този интерес, а също така и целесъобразността на разходваните обществени ресурси чрез упражняване на контрол върху качеството на учебния процес и създаване на необходимите условия за неговото по-нататъшно развитие. Настоящият анализ, представя отговорните институции за осигуряване на качеството във висшето образование, на европейско, държавно и университетско ниво.

Ключови думи: качество, обучение, медицински кадри

Summary: Higher medical education involves great public interests and resources for the training of the future doctors and because of this reason, state institutions must guarantee this interest, as well as the appropriateness of spent public resources, by exercising control over the quality of the learning process and creating the necessary conditions for its further development. This analysis presents the institutions responsible for quality assurance in higher education, at the European, state and university level.

Key words: quality, training, medical professionals

ДИСКРИМИНАЦИЯ В СЕСТРИНСКАТА ПРАКТИКА

Наталия Щерева-Николова, Радка Горанова-Спасова, Николай Николов

DISCRIMINATION IN NURSING PRACTICE

Natalia Shtereva-Nikolova, Radka Goranova-Spasova, Nikolay Nikolov

Резюме: Въпросите за дискриминацията присъстват в множество международни и национални декларации и кодекси. Дискриминацията засяга различни сфери в обществото, включително се среща и в здравната политика и практика. Независимо, че много е изписано и изговорено по темата, продължава да бъде проблем, с който се сблъскват много болни, търсейки здравни услуги и грижи.

Целта на настоящата публикация е да се проучи има ли дискриминация към пациентите от специалисти по здравни грижи и студенти от направление „Здравни грижи“ и да се анализират факторите, свързани с нея.

Методика: Проведено е пряко, анонимно, анкетно проучване чрез специално разработен за целта въпросник в платформата Google Forms. Извадката включва специалисти по здравни грижи (n=252) и студенти (n=310) от направление „Здравни грижи“. Приложени са документален, социологически и математико-статистически методи.

Резултати: 13.9% от вече практикуващите специалисти и 4.2% от обучаващите се съобщават за случаи на дискриминация спрямо пациенти. 14.5% от всички посочват, че „понякога“ пренебрегват оплакванията на болните. 41.7% от анкетираните посочват за водеща причина недостигът на сестрински персонал.

Заключение: Ефективни методи за намаляване на дискриминацията е тя да се обсъжда, да се полагат усилия за нейното управление и да се обучава персоналът да спазва етичните кодекси на професията и правилата за добра сестринска практика.

Ключови думи: дискриминация, специалисти по здравни грижи, студенти, етични кодекси

Summary: Issues of discrimination are present in numerous international and national declarations and codes. It affects different spheres in society, including health policy and practice. Although much has been written and spoken about it, it is still a problem that many patients face when seeking health services and care.

The purpose of this publication is to examine patient discrimination by healthcare professionals and healthcare students and to analyze the factors associated with it.

Methodology: A direct, anonymous survey was conducted with a specially developed questionnaire on Google Forms platform. The sample included health care professionals (n=252) and students (n=310). Documentary, sociological and mathematical-statistical methods were applied.

Results: 13.9% of practicing specialists and 4.2% of students reported cases of discrimination against patients. 14.5% of all indicated that they "sometimes" ignore the complaints of the sick. 41.7% of respondents indicated the lack of nursing staff as the main reason.

Conclusion: Effective methods to reduce discrimination are to discuss it, manage it and train staff to comply with the profession's ethical codes and rules of good nursing practice.

Key words: discrimination, health care professionals, students, codes of ethics

КАК УЧАСТНИЦИТЕ В ЗДРАВНИЯ ПРОЦЕС ОЦЕНЯВАТ/ПРИОРИТИЗИРАТ ПРОБЛЕМИТЕ В ЗДРАВНАТА СИСТЕМА?

Нигяр Джафер

HOW DO PARTICIPANTS IN THE HEALTHCARE SYSTEM EVALUATE/PRIORITISE THE PROBLEMS IN THE SYSTEM?

Nigyar Dzhafer

Резюме: Има сериозно разминаване в оценката на проблемите в здравеопазването при групите с различна позиция в лечебно-диагностичния процес: Водещият за пациентите проблем (лошо качество на здравните грижи-31%) е без съществено значение за медиците, поставен на предпоследно място (7%) при тях. За 30% от правистите има нарушение на конституционното право за достъп до лечение. Първостепенният проблем за хората с юридическо образование-затруднен достъп до здравеопазване-е последен проблем за медицинските специалисти.

Най-сериозното притеснение и неодобрение за пациентите и юристите поражда липсата на лекари и трудностите при намиране на добри специалисти(35-45%), но за медиците скъпите лекарства и медицински изделия са с най-сериозно отражение върху системата. Лошото отношение на персонала към пациентите е съществен проблем за юристи и пациенти, но не толкова значим за медицинските лица.

Обобщените данни от отговорите на всички участници в здравния процес показват, че лошото качество на здравните грижи (25,3%) и корупцията (20,2%) са двата водещи проблема за всички групи участници. Следват с почти еднаква тежест лошата организация (18,9%) и липсата на финансиране (18,2%).

Различно изглеждат нещата в зависимост от позицията спрямо участието в лечебно-диагностичния процес, според проведеното проучване. Налице е статистически значима връзка с вида на образованието на респондентите ($L\chi^2(10)=94.694$; $p=0.000$; $Cramer's V=0,339$).

За хората с различен тип образование са различни основните идентифицирани проблеми. За медиците първи, водещ „проблем на проблемите“ е лошата организация в здравеопазването (37%), следван от недостиг на финансирането (32%). За пациентите като основен проблем са изведени лошото качество (31%) и корупцията (26%) в здравната система, а за всеки трети юрист-затруднения достъп до здравеопазване. Липсата на кадри е видима за медиците (19%), но невидима за юристите. Доплащанията не са проблем за хората, завършили право, но са обективна реалност, неодобрявана от пациенти, и дори от медиците.

Ключови думи: проблеми в здравеопазването; качество на здравните грижи; корупция в здравеопазването; достъп до здравеопазване

Summary: There is a serious discrepancy in the assessment of health care problems in groups with a different position in the medical-diagnostic process: The leading problem for patients (poor quality of health care-31%) is of no significant importance for medics, placed second to last (7%) for them. For 30% of the lawyers, there is a violation of the constitutional right of access to treatment. The number one problem for people with a legal education - difficult access to health care - is the last problem for medical professionals. The most significant concern and disapproval for patients and lawyers is the lack of doctors and the difficulty in finding good specialists (35-45%), but for medics the expensive drugs and medical devices have the most serious impact on the system. Poor treatment of patients by staff is a significant problem for lawyers and patients, but not so significant for medical professionals.

Aggregate data from the responses of all health care actors show that poor quality of health care (25.3%) and corruption (20.2%) are the two leading problems for all groups of actors. Poor organization (18.9%) and lack of funding (18.2%) followed with almost equal weight.

Things look different depending on one's position regarding participation in the treatment and diagnostic process, according to the survey. There was a statistically significant association with the type of education of the respondents ($L\chi^2(10)=94.694$; $p=0.000$; Cramer's $V=0.339$).

For people with different types of education the main problems are different. For medics, the first, leading 'problem of problems' is poor organisation in healthcare (37%), followed by lack of funding (32%). For patients, poor quality (31%) and corruption (26%) in the health care system were highlighted as the main problem, and for one in three lawyers - difficult access to health care. Lack of staff is evident for medics (19%) but not apparent for lawyers. Surcharges are not a problem for law graduates, but are an objective reality disapproved of by patients, and even by medics.

Key words: *problems in health care; quality of health care; corruption in health care; access to health care*

ОСВЕДОМЕНОСТ НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ ПО ЗДРАВНИ ГРИЖИ ОТНОСНО ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ИМ ОТГОВОРНОСТИ - ПРАВНИ АСПЕКТИ

Нели Градинарова, Радка Горанова-Спасова, Наталия Щерева-Николова

PROFESSIONAL (WORK) RESPONSIBILITIES AWARENESS FOR HEALTHCARE PROFESSIONALS – LEGAL ASPECT

Neli Gradinarova, Radka Goranova-Spasova, Natalia Shtereva-Nikolova

Резюме: В сферата на здравеопазването възникват различни по вид обществени отношения. Естеството на медицинската професия поражда необходимост от продължително обучение с приемственост в различните нива и последващо усъвършенстване на здравните специалисти, а високият риск от увреждане на човешкото здраве е причината за търсенето на отговорност от практикуващите специалисти.

Целта на настоящата статия е да се проучи информираността на здравните специалисти относно отговорности за нарушения допуснати при изпълнение на професионалните им задължения и да се анализират каналите за получаване на информация от здравните специалисти. При проведено емпирично социологическо изследване участие в което взеха 252 професионалисти по здравни грижи същите демонстрираха добра осведоменост, 70.6 % от анкетиранияте посочват, че са запознати за кои нарушения, допуснати при изпълнение на професионалните им задължения носят отговорност, 51 % посочват, че са запознати как се установяват допуснатите нарушения, а 80 % посочват, че посещават научни форуми, като някои от тях по-рядко, а други често.

Добрата информираност е предпоставка за отговорно поведение. Необходимо е практикуващите специалисти по здравни грижи да бъдат добре запознати, както с професионалните си задължения, така и с отговорностите им при нарушение на тези задължения. Непрекъснатото обучение и разширяване на знанията на специалистите е условие за висококачествена здравна услуга и избягването на конфликти както между самите тях, така и с техните пациенти.

Ключови думи: законодателство, отговорност, професионалисти по здравни грижи

Summary: Many different types of public relations are formed in health care. The actual nature of the medical profession gives rise to the need for long-term education with continuity/succession at the different levels and subsequent development of healthcare professionals where the high risk to the human health is the reason for demanding practitioners to take responsibility and comply with their Duty of Care.

The purpose of this article is to explore the healthcare professionals' awareness of their work duties and responsibilities in terms of any violations conducted while performing their duties and to analyse the channels for obtaining information from healthcare professionals. 252 healthcare professionals took part in an empirical sociological study and it showed good overall awareness, where 70.6% of respondents stated that they are aware of work related violations that they are responsible for, 51% stated that they are aware of how violations are identified, and 80% indicate that they visit scientific forums, some of them regularly and some of them not so often.

Good awareness is a prerequisite for responsible behavior. It is necessary healthcare practitioners to be well aware of both their professional duties and their responsibilities in the event of a breach of these duties. Continuous training and expanding specialists' knowledge is important for a high-quality health service and for avoiding conflicts amongst themselves or with their patients.

Key words: legislation, responsibility, healthcare professionals

**ДОПЪЛНИТЕЛНО НАТОВАРВАНЕ НА БОЛНИЦИТЕ ВСЛЕДСТВИЕ COVID-19 –
ОЦЕНКА ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА СПЕШНОТО ОТДЕЛЕНИЕ**
Емилия Насева, Първолета Кръстева

**ADDITIONAL WORKLOAD ON THE HOSPITALS AS A RESULT OF COVID-19 –
ASSESSMENT FROM THE EMERGENCY DEPARTMENT POINT OF VIEW**
Emilia Naseva, Parvoleta Krasteva

Резюме: COVID-19 постави здравната система пред множество предизвикателства: медицински, икономически и организационни. Настоящата публикация има за цел да оцени допълнителното натоварване на АСК УМБАЛ Токуда по отношение хоспитализациите и работата на спешното отделение. Анализирани са данни за броя пациенти по месеци, хоспитализирани след преглед в Спешното отделение (СО) за 2020 и 2021 г. На пациентите с COVID-19 е отделяно по-дълго медианно повече време и са ангажирали по-голям ресурс от спешното отделение преди насочването им към хоспитализация. Допълнителното натоварване за болницата (% приети в COVID-отделенията спрямо не-COVID-отделения) варира от 0% до 182,1%, със средна стойност за целия период 54,5%. Новите предизвикателства пред здравеопазването, създадени от пандемично протичащия вирус, изискват приложението на иновативни методи за справяне с кризата – икономически, политически, организационни.

Ключови думи: COVID-19, спешно отделение, бърнаут, натоварване

Summary: COVID-19 made healthcare system to face numerous challenges: medical, economic and organizational. The purpose of this article is to assess the additional workload of ASK UMBAL Tokuda in terms of hospitalizations and emergency department work. Data on the number of patients by month hospitalized after examination in the Emergency Department (ED) for 2020 and 2021 years are analyzed. Patients with COVID-19 are given more median time and committed more ED resources before being referred to hospitalization. The additional burden for the hospital (% admitted to COVID wards versus to non-COVID) ranged from 0% to 182.1%, with mean value of the entire period of time of 54.5%. The new challenges to health care created by this pandemic virus require the application of innovative methods to deal with the crisis - economic, political, and organizational.

Key words: COVID-19, emergency department (ED), burnout, workload

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА МУСКУЛНО-СКЕЛЕТНИ НАРУШЕНИЯ СРЕД ШИВАЧИ
Янка Проданова, Лидия Христова, Тодор Кундуржиев, Каролина Любомирова

PREVALENCE OF MUSCULOSKELETAL DISORDERS AMONG TAILORS
Yanka Prodanova, Lidiya Hristova, Todor Kundurzhiev, Karolina Lyubomirova

***Резюме:** Работата на шевна машина се извършва в седнало положение с извита напред горна част на гърба и наведена глава към шевната машина. Това увеличава шанса за развитие на свързано с работата мускулно-скелетни нарушения сред операторите на шевни машини. Целта на изследването е да се проучи разпространението на мускулно-скелетните нарушения сред шивачи. Изследвани с Nordic Musculoskeletal Questionnaire са 51 шивачи. Резултатите показват: общото разпространение на мускулно-скелетните нарушения сред шивачи е 86.3%, а 76.5% имат проблеми в повече от две области на тялото. Болката/дискомфорта в дясната горна част на ръката (мишницата), кръста и левия глезен е най-разпространената локализация на мускулно-скелетните нарушения през последните 12 месеца. Областите гръб и кръст са местата, в които респондентите имат персистиращи оплаквания.*

***Ключови думи:** мускулно-скелетни нарушения, шивачи, Скандинавски въпросник*

***Summary:** The operation of a sewing machine is done in a sitting position with the upper back bent forward and the head bent towards the sewing machine. This increases the chance of developing work-related musculoskeletal disorders among sewing machine operators. The purpose of the study was to investigate the prevalence of musculoskeletal complaints among tailors. The Nordic Musculoskeletal Questionnaire was used to study 51 tailors. The results show: the overall prevalence of musculoskeletal disorders among tailors is 86.3%, and 76.5% have problems in more than two areas of the body. Pain/discomfort in the right upper arm, lower back, and left ankle was the most common location of musculoskeletal disorders in the past 12 months. The back and lower back areas are where respondents have persistent complaints.*

***Key words:** musculoskeletal disorders (MSDs), tailors, Nordic Questionnaire*

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗДРАВНАТА ПОЛИТИКА ПО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЯ

Ива Митева

CHALLENGES FOR HEALTH POLICY DURING A PANDEMIC

Iva Miteva

Резюме: По време на пандемия специалистите по етика, работещите в общественото здравеопазване и защитниците на човешките права вдигат червен флаг за различни дейности в областта на общественото здравеопазване, които, в идеалния случай, би следвало да бъдат включени в интегрирани, глобални политики. Рационализацията на ресурсите в здравеопазването и приоритизирането на случаите не са скорошни предизвикателства, но сериозните затруднения се изразяват в това как да ги постигнем, без да увеличим уязвимостта на населението в неравностойно положение. Здравните специалисти ползват различни точкови системи като част от процеса за вземане на решения, така че медицинските екипи и триажните комисии да насочват ресурсите за постигане на предвидими здравни резултати и прогнози и, съответно, да разпределят пациентите. Въпреки това пригодността на съществуващите точкови системи при работа със случаи с COVID-19 все още не е добре обоснована. Част от проблема е в приема на пациенти без COVID-19, страдащи от хронични състояния, например незаразни болести, и посрещането на техните нужди в сложния контекст на пандемията по такъв начин, че да не се влоши състоянието им и, от друга страна, в избягването на пречки за налагането на всеобхватни стандарти за справяне с COVID-19. В настоящата публикация обсъждаме тази дилема и предизвикателствата, отправени от COVID-19 към съществуващите етични стандарти. Разглеждаме и важния проблем с последователното прилагане на етичните стандарти при изпитването на нови лекарства, ваксини или медицински интервенции с недоказани ползи. Строгите мерките от пандемията не са валидни и в момента. Днешната ситуация е променена, а проблемите от протиепидемичните мерки са за отминал период.

Ключови думи: биоетика, COVID-19, глобално общественото здравеопазване, здравна политика, предизвикателства

Summary: During pandemics, the ethicists, public health professionals, and human rights advocates raise a red flag about different public health actions that should, at best, be addressed through integrated, global policies. How to rationalize the healthcare resources and prioritize the cases is not a recent challenge but the serious concern about that is how to achieve this while not increasing the vulnerability of the disadvantaged population. Healthcare professionals use different scoring systems as a part of their decision-making so the medical teams and triage committees can allocate resources for predictable health outcomes and prognosis as well as to appropriately triage the patients accordingly. However, the value of the existing scoring systems to manage COVID-19 cases is not well-established yet. Part of this problem includes managing non-COVID patients with chronic medical conditions like non-communicable diseases and addressing their medical needs during the pandemic complex context in a way to avoid worsening their conditions and, on the other hand, avoid hindering the establishment of comprehensive standards for dealing with COVID-19. In this article, we discuss this dilemma as well as how preexisting ethical standards were challenged by COVID-19. We also discuss as a critical issue how to monitor the consistent application of ethical standards during the medical trials of new medications, vaccines, or unproven medical interventions. The strict measures of the pandemic are not valid at the moment. Today's situation has changed, and the problems from the anti-epidemic measures are a thing of the past.

Key words: bioethics, COVID-19, global public health, health policy, challenges

ХИГИЕНАТА НА СЪНЯ КАТО КОМПОНЕНТ ОТ ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ НА ПОДРАСТВАЩИТЕ

Иван Иванов

SLEEP HYGIENE AS A COMPONENT OF THE HEALTHY LIFESTYLE OF ADOLESCENTS

Ivan Ivanov

Резюме: Сънят е ключова компонента на здравето на човека, свързана с оптималното функциониране и развитие, особено в ранните етапи на жизнения цикъл. Настоящата статия има за цел да акцентира върху факторите, касаещи хигиената на съня като ключови за сформиранието на здравословни навици при подрастващите. Недостатъчният по продължителност и с лошо качество сън може да повлияе негативно физическото и менталното здраве при подрастващите, да ги насочи към употреба на алкохол и субстанции, и да увреди сформиранието на зряла и отговорна личност. Широката употреба на електронни устройства като метод за социализация, оказва допълнителен ефект върху редуциране продължителността на съня и по-късното му настъпване. Сънят играе критична роля за здравето, както за подрастващите, така и за възрастния индивид. Това определя дългосрочните ползи за здравето на индивида от формирането и прилагането на хигиенните навици за сън и е предпоставка за първична профилактика на редица хронични социално значими заболявания.

Ключови думи: здравословен живот, хигиена на съня, юноши

Summary: Sleep is a key component of human health influencing optimal functioning and development, especially in the early stages of the life cycle. The current study aims to highlight factors related to sleep hygiene as key to forming healthy habits in adolescents. Insufficient sleep duration and poor quality can negatively affect the physical and mental health of adolescents and lead them to use alcohol and substances, which damage the formation of a mature and responsible personality. The widespread use of electronic devices as a means of socialization has an additional effect on reducing the duration of sleep and its later onset. Sleep plays a critical role both in the health of adolescents and adult individuals. This determines the long-term health benefits of establishing hygienic sleep habits and is a prerequisite for the primary prevention of many chronic non-communicable diseases.

Key words: healthy lifestyle, sleep hygiene, adolescents